

РОЗВИТОК КОМУНІКАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ БІБЛІОТЕК ВНЗ

DEVELOPMENT OF COMMUNICATION MODELS OF UNIVERSITY LIBRARIES (препринт)

*Тетяна Колесникова, директор НТБ Дніпропетровського національного
університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна*

Колесникова, Т. О. Розвиток комунікаційних моделей бібліотек вищих навчальних закладів [препринт] / Т.О.Колесникова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. - 2011. - № 3. - С. 29-35. - Режим доступу : <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/892>

В статті розглянуті комунікаційні моделі бібліотек внз, визначено їх особливості, здійснено їх опис. Проаналізовано посилення аспекту мас-медійної комунікації в діяльності бібліотек. Встановлений причинно-наслідковий зв'язок інформатизації, форм організації бібліотечної діяльності, еволюції комунікаційних моделей бібліотек внз.

Ключові слова: комунікаційна модель бібліотеки ВНЗ, етапи еволюції бібліотечних систем, інформатизація бібліотек внз, мас-медійна комунікація, гібридні моделі комунікації.

In the article the communication model libraries of universities are defined by their particular place of their description. The paper analyzed that an effect of communication of mass media has increased in library activities. The article defines causation of informatization, forms organization of library activities, evolution communication patterns of university libraries.

Keywords: communication model library of the university, stages in the evolution of library systems, information libraries, universities, mass media communications, the hybrid communication model.

Інформатизація освіти взагалі і бібліотек вищої школи зокрема змінює характер, форми, функціональні ролі учасників комунікаційних відносин.

Загострення конкуренції на ринку освітніх послуг, якому сприяє стрімкий розвиток інформаційних технологій, участь бібліотек внз у створенні єдиного освітнього простору на базі вітчизняних і міжнародних інформаційних ресурсів в сфері освіти та науки створюють підґрунтя для розгляду бібліотеки як реальної та інноваційної моделі для розвитку внз, яка забезпечує підвищення ефективності процесу навчання, інтенсифікацію наукових досліджень, реалізацію творчих здібностей студентів, науково-педагогічного складу та науковців. Ці аспекти приводять до необхідності прийняття рішень щодо вибору комунікаційних моделей діяльності бібліотеки внз, найбільш сприятливих для якісної підтримки освіти, науки, виховання компетентної, цілеспрямованої, творчої особистості. Але при цьому потрібно враховувати, що в умовах сьогодення конкурентну перевагу, засновану лише на впровадженні нових інформаційних технологій, можливо втримати на відносно невеликий час. Нова область конкурентної боротьби – це не кількість виданої літератури, а якість наданої інформаційної продукції і послуг.

У. Дайзард майже тридцять років тому відмічав той факт, що «в коммуникационной и информационной сферах новые технологии уже давно не развиваются линейно» (рос) [3, с. 345]. Як свідчить аналіз останніх публікацій фахової літератури, необхідність розвитку та формування нових моделей бібліотек, пов'язаних із поширенням електронних комунікацій в їх діяльності, відзначається у працях як вітчизняних, так і іноземних бібліотекознавців. Так, всі сучасні бібліотеки вишів декларують зміщення акценту з «володіння» ІР на «доступ» до них та появу нової моделі бібліотеки, яка надає інформацію «коли потрібно» користувачу (Just-in-Time Library Model - JIT) на противагу раніш декларованій концепції бібліотеки щодо придбання документів в фонд «про всяк випадок» (Just-in-Case Library Model - JCIT). Модель JIT, за думкою американського ученого С. Сунга (бібліотека Університету Ратгерса), спирається на доступ до мережових інформаційних ресурсів, розподілених у просторі, але наданих користувачу в одному місці як щось цілісне [19].

Висвітлення питань еволюціонування бібліотечних систем, формування нових моделей розвитку і вдосконалення бібліотек вищої школи, які за головну мету мають передбачення її активної участі в підвищенні якості освітнього і науково-дослідного процесів у ВНЗ на основі удосконалення системи їх інформаційної підтримки і розширення власних інформаційно-інтелектуальних активів, потребує звернення до праць Н. Апшай, О. Бобрової, П. Брофі, В. Ільганаєвої, І. Давидової, В. Дригайла, Л. Костенка, Р. Кроу (R. Crow), Г. Кудряшової, К. Линча (C. Lynch), У. Лоуги (W. Lougee), І. Павлуши, А. Племнека, М. Слободяника, Н. Соколової та В. Рябева, Д. Соловяненка, С. Сунга (S Soong), Д. Херона (D. Herron), Г. Шемаєвої, Т. Ярошенко та ін.

Контент-аналіз праць В. Ільганаєвої, А. Каптерова, Д. Кастеллі, О. Литвиненко, А. Осіна, Г. Шемаєвої дозволяють прогнозувати, що застосування в бібліотеках комп'ютерної і телекомунікаційної техніки та технологій – це лише початок їх трансформації, а подальший розвиток бібліотеки як динамічної системи передбачає її подальшу еволюцію в медіа-центри закладів освіти, що потребує формування нової комунікаційної моделі. Це стає особливо актуальним зараз, коли високі темпи інформатизації та глобалізації дозволяють визначати сучасність як початок ери мультимедійності, в якій бібліотекам ВНЗ притаманний перехід на новий рівень інформатизації із використанням ІКТ на найвищому її рівні – медіатехнологій. Тобто, медіа є умовою трансформатизму комунікаційних реальностей [6, с.194].

Теза про те, що інформатизація приводить до розгортання комунікаційної діяльності бібліотек є основною в працях Н. Апшай, Л. Бейліс, В. Горового, В. Жукової, В. Ільганаєвої, Т. Костирко, Г. Кудряшової, О. Мар'їної, Чжао Лін, Г. Швецової-Водки, Г. Шемаєвої.

В той же час, недостатньо дослідженим залишається питання теоретичного обґрунтування розвитку комунікаційних моделей в діяльності бібліотек внз, визначення стратегій та завдань їх реалізації.

Зважаючи на вищенаведене, метою статті є розгляд розвитку комунікаційних моделей бібліотек внз, визначення їх особливостей, здійснення їх опису.

Для зрозуміння і пояснення комунікаційних процесів учені використовують різноманітність комунікаційних моделей. При цьому, модель комунікації (Model of communication), згідно з визначенням Вікіпедії, розглядається як абстрактне, мовне чи графічне зображення процесів комунікації, котре відображає взаємозв'язок між адресантом (комунікатором), адресою, каналами комунікацій, засобами комунікації і адресатом (комунікантом). Модель комунікації відтворює складові елементи та функціональні характеристики комунікаційного процесу у вигляді схеми. При моделюванні соціальних комунікацій комунікація розглядається або як дія (односторонній процес передачі сигналів без здійснення зворотного зв'язку), або як взаємодія (двосторонній процес обміну інформацією), або як комунікативний процес, в якому комуніканти по черзі і безперервно виступають в ролі джерела і отримувача інформації [6, с. 209]. Комунікаційні моделі різняться за функціями, змістом, формою, цілями та завданнями [15]. Серед структурних моделей комунікації, які по різному виділяють як її елементи, так і зв'язок між ними, виокремлюють лінійні (механістичні) та нелінійні (немеханістичні) моделі комунікації. Лінійні моделі комунікаційного процесу, описуючи односторонній процес, представлені, в першу чергу, дослідженнями американського вченого Гарольда Л. Лассуелла та його, так званою, «Формулою Лассуелла» – *«Who says what to whom in which channel with what effect?»*. В цій формулі кожен елемент являє собою самостійну область аналізу комунікаційного процесу та є сукупністю перемінних (Комунікатор – Зміст – Засоби комунікації – Аудиторія – Ефект впливу) [5]. Р. Бреддок додав до неї ще два елементи комунікаційного акту: умови, в яких відбувається комунікація, і мета, з якою говорить комунікатор. Наступною лінійною моделлю, головним завданням якої було зниження «шуму» і максимальне полегшення обміну інформацією, є модель К. Шеннона – У. Уівера [7], що має «технічний» характер та «дистанційність». Ця модель описує п'ять функціональних факторів (джерело інформації, яке продукує повідомлення; відправник, який кодує повідомлення в сигнали; канал, який проводить це повідомлення; отримувач; мета або місце призначення) і один дисфункціональний (шум) фактори комунікаційного процесу. Поняття «шум», яке ввів в обіг американський математик Клод Шеннон, пізніше стали пов'язувати з поняттям «ентропія», яка в теорії комунікації пов'язана з тими зовнішніми

факторами, які викривлюють (перекручують) повідомлення, порушуючи при цьому його цілісність і можливість сприйняття приймачем [там же].

В рамках лінійних моделей розвивалась документальна комунікація, в розгляді якої існують два підходи [16]. Перший передбачає, що передача інформації від комунікатора до споживача здійснюється за допомогою документа, який виконує роль каналу комунікації. Інший підхід розглядає документ не як канал комунікації, а як повідомлення. Каналами передачі документів в даному випадку виступають як бібліотеки, так і інші соціально-комунікаційні інституції (архіви, музеї, органи НТІ тощо). Одностороння направленість дії в рамках лінійних моделей є її відмінною особливістю. Лінійна модель функціонування бібліотеки характеризується традиційними для неї процесами комплектування, обробки, класифікації, збереження та поширення інформації.

Подальші дослідження Н. Вінера, М. Мак-Люена, Т. Ньюкомба, Р. О. Якобсона, де-Флюера, Осгуда-Шрамма розширили статичність моделі Шеннона-Уівера і додали до моделі фактор зворотного зв'язку [5, 7]. Комунікація починає трактуватися як двосторонній процес зв'язку, коли і відправник, і отримувач інформації в рівному ступені взаємодіють один з одним, обмінюючись повідомленнями (сигналами). Подолання спрощеного трактування комунікації як одностороннього лінійного процесу знайшло своє відображення в циркулярній моделі Осгуда-Шрамма [5]. Її головна відмінна риса – постулювання циркулярного характеру процесу масової комунікації. Друга її відмінність полягає в тому, що, якщо Шеннона цікавили, в першу чергу, канали – медіатори між комунікантом і аудиторією, то У. Шрамм і Ч. Осгуд звернули увагу на поведінку головних учасників комунікації – відправника та отримувача, головними завданнями яких є кодування, декодування та інтерпретація повідомлень. Аналіз визначень «комунікація», проведений У. Шраммом, дозволив виділити те загальне, що їх об'єднує – існування набору інформаційних знаків: фактів, предметів, емоцій, латентних значень («беззвучна мова») [там же].

Нелінійні моделі соціальних комунікацій, пов'язані з розповсюдженням в науці ідей філософії діалогізму. Російський учений, літературознавець і лінгвіст М. М. Бахтін (В. М. Волошинов) [2] в своїх дослідженнях звертає увагу на те, що: по-перше, необхідною ознакою будь-якого повідомлення є його зверненість, адресність, тобто, без адресата немає і адресанта; по-друге, будь-яке повідомлення набирає сенс тільки в контексті, в конкретний час і в конкретному місці. Близькі до цього ідеї притаманні французькому вченому Ролану Барту [1], який вважає, що слово саме по собі не має значення, слово – це тільки можливість значення, що отримується в конкретному тексті. Більш того, кожне нове прочитання тексту створює нове значення; читач немов би пише свій власний текст наново. Ці погляди руйнують струнку і чітку, але, все ж таки, примітивну картину «передачі і сприйняття»

інформації в початковій моделі комунікації за Шенноном. Французька дослідниця Юлія Крістева, розвиваючи ідеї М. М. Бахтіна і Р. Барта, запропонувала поняття «інтертекстуальність», при якому отримувач повідомлення стає його опосередкованим співавтором: будь-який текст створюється у вигляді «цитатної мозаїки», тобто, прямих або опосередкованих посилань на раніш сприйняті чужі тексти. Чилійський дослідник Умберто Матурана, автор ідеї консенсуальної взаємодії самоорганізуючих систем, розвиваючи ідею діалогічного характеру комунікації, бере під сумнів звичне розуміння мови та інших систем комунікації. Мова постає як міф, в який нам корисно вірити, а не як речі, що живуть за законами і правилами фізичного світу. «Людина бачить те, у що вона вірить», – вважав У. Матурана [10].

Нелінійна транзакційна модель, яка сформувалася на етапі становлення системи соціальних комунікацій, диверсифікації соціально-комунікаційної діяльності (початок-середина XX століття) та формування комунікаційної інформації, представляє соціальні комунікації як процес одночасного відправлення та отримання повідомлень комунікаторами за участю включеного в процес посередника, який не є кінцевим адресатом. Формування відносин в процесі акту соціально-комунікаційної взаємодії стає відмінною рисою транзакційної моделі [6, 12]. Формування інтерактивної (кругової) моделі пов'язано з переходом до функціонування СК на основі глобальних областей інформаційно-комунікаційних систем в 70-х роках XX століття. Поява можливостей безпосереднього зворотного зв'язку завершила процес становлення безпосередньої соціальної взаємодії в просторі соціального життя та одночасності передачі і отримання соціальної інформації. Дослідники вважають особливістю цієї моделі – моніторинг реакцій відправника і отримувача повідомлень. Кругова модель, подібно лінійній, зображує комунікацію як ряд дискретних актів, що мають початок та кінець, при цьому ключовою фігурою в них є відправник повідомлення, бо саме від нього залежить реакція отримувача інформації [12].

Альтернативність комунікаційних впливів і реакцій на них стає відмінною рисою ризоматичної (ризоморфної) моделі комунікацій когнітивно-комунікаційної системи, об'єднуючої в собі попередні моделі в різному вигляді і об'ємі та засвідчуючої щодо взаємодоповнюваності, взаємозамінюваності, взаємочередуванні і трансформаційному потенціалі комунікаційних засобів соціальної взаємодії [6, с. 212]. Ризоматична (ризоморфна) модель відображує нелінійність зв'язків багатьох сучасних комунікацій, в першу чергу, здійснюваних за допомогою Інтернет. Дана модель являє собою потік комунікацій, в якому кожний окремий акт комунікації має не одно, а множину можливих напрямків та виходів (результатів) [12].

Маршалл Мак-Люен, всесвітньо відомий теоретик медіа, передбачаючи перехід людства до епохи електронних комунікацій [9], відзначав, що розвиток медійності сприяє поверненню до нелінійного мислення, нелінійного сприйняття світу, що є характерним для людини. Сьогодні це на практиці вбачається, наприклад, в одному з критеріїв мультимедійності – заміні лінійного тексту нелінійним гіпертекстом і виникненням багатовимірних віртуальних просторів.

Ю. Дін [4], досліджуючи процеси наукових комунікацій та вивчаючи різні комунікаційні моделі, надає їм характеристики, спираючись на контент-аналіз джерельної бази. Систематизуючи моделі комунікації від математичної моделі Шеннона-Уівера до моделі інформаційної експертної системи, він розглядає процес наукових комунікацій під різними кутами зору, як то: учасники, засоби, бібліометричні методи. Ю. Дін виокремлює також існуючі способи для вимірювання сили комунікаційних зв'язків.

Український бібліотекознавець Г. В. Шемаєва, ґрунтуючись на інтеракціоністському підході до розгляду комунікації, сформульованому Т. Ньюкомбом, який полягає у баченні суб'єктів комунікації рівноправними і пов'язаними як взаємними очікуваннями та установками, так і загальним інтересом до предмету спілкування, виділяє нелінійну інтеракційну модель функціонування бібліотеки в системі наукової комунікації [17]. Цей історичний тип бібліотеки виокремлюється в період комп'ютеризації і автоматизації бібліотечних процесів, переведення документів в електронну форму, організації до них доступу. Подальше еволюціонування бібліотеки, яке характеризується необхідністю посилення процесів координації та кооперації, виникненням консорціумів, приводить до зміни інтеракційної комунікаційної моделі бібліотеки на інтеграційну. Г. В. Шемаєва, враховуючи сучасні тенденції різкого зростання застосування інтелектуальних технологій в діяльності наукових бібліотек, пов'язаних з необхідністю упорядкування, згортання, реферування, анотування, виділення ключових слів, визначення цінності інформації, наступною перспективною нелінійною комунікаційною моделлю бібліотеки вважає аналітико-когнітивну [там же].

Ґрунтуючись на ствердженні авторитетного українського бібліотекознавця М. С. Слободяника, що за змістовними і системними ознаками та сутнісними функціями бібліотеки внз відносяться до типу спеціальних наукових бібліотек, основною функцією яких є інформаційно-аналітичне забезпечення наукового та навчального процесів університету, або „забезпечення наукового пізнання, яке реалізується через кумуляцію, збереження та надання користувачам інтегрованого й систематизованого знання” [11, с.98], вважаємо за можливе застосувати визначені Г. В. Шемаєвою комунікаційні моделі функціонування

бібліотек в науковому просторі (лінійна, інтеракційна, інтеграційна, аналітико-когнітивна) [17] до бібліотек системи вищої освіти (університетів, академій, інститутів).

Головним фактором зміни в бібліотеках внз лінійної моделі комунікації на нелінійну стала інформатизація. Особливістю бібліотек вишів є можливість залучення різних комунікаційних моделей на рівні інтегральної частини комунікаційного функціонування суспільної системи.

Розглянемо особливості розвитку комунікаційних моделей в діяльності бібліотек внз.

Класична бібліотека, в рамках якої розвивалась родова для неї документальна лінійна комунікація з традиційними процесами комплектування, обробки, класифікації, збереження та поширення інформації, в якій передача інформації від комуніканта до споживача (реципієнта) здійснюється за допомогою документа, виконуючого роль повідомлення, характеризується односторонньою направленістю дії. Бібліотека виступає каналом комунікації, каналом передачі документів [16], завжди спрямованим в один бік. В лінійній комунікаційній моделі бібліотеки комунікація розглядається як механістичний процес обміну смислами, який характеризується суб'єктно-об'єктними відношеннями.

На сьогоднішній день застосування комунікаційного процесу, описаного Гарольдом Л. Лассуелом [5] і представленого в лінійній структурній моделі комунікації, є свідомим низького статусу бібліотеки у виші, її слабкого когнітивного рівня. Але, в той же час, наявність в бібліотечній структурі внз окремої підструктури, заснованої на лінійній моделі комунікації (наприклад, бібліотеки рукописів та стародруків, інших рідкісних і цінних друкованих видань, робота з ними на основі традиційних бібліотечних процесів, що є моментом відтворення етапів еволюції бібліотек, або існування якоїсь окремої невеликої бібліотеки коледжу чи технікуму в структурі гібридної університетської бібліотеки), уможливорює обмежене застосування лінійної комунікації в сучасній бібліотеці внз і має підтвердження в практиці сучасних бібліотек вишів.

В період першого (модернізації) та початку другого (інновації) етапів інформатизації бібліотек внз [8] в бібліотеках відбувається перехід від лінійної до нелінійної моделі комунікації, а саме, інтеракційної (від англ. *interaction* - взаємодія). Друга еволюційно-комунікаційна модель бібліотеки вишу у рамках нелінійної комунікації – інтеракційна, представляє соціальні комунікації як процес одночасного відправлення та отримання повідомлень комунікаторами за участю включеного в процес посередника, який не є кінцевим адресатом. При цьому вбачається рівноправність суб'єктів комунікації, їхня пов'язаність як взаємними очікуваннями та установками, так і загальним інтересом до предмету спілкування. Тобто, комунікація вже розглядається не як лінійний (механістичний) процес обміну смислами, а як інтерактивний процес створення, вироблення цих смислів, які

інтерпретуються адресатом. При цьому цей процес характеризується взаємодією активних суб'єктів на ґрунті міжсуб'єктних відношень.

Інтеракційній моделі розвитку бібліотеки притаманні комп'ютеризація, автоматизація бібліотечно-інформаційних процесів (впровадження в практику роботи АБІС; створення електронних каталогів в двох напрямках – введення нових надходжень та паралельна ретроконверсія карткових каталогів; процеси оцифрування фондів; створення баз даних; організація доступу в межах внз – Інтранет). Дана інтеракційна модель комунікації відповідає локальній комунікаційній моделі бібліотечного обслуговування в межах окремого внз. Інтеракційна модель бібліотеки може бути охарактеризована як «замкнена» модель комунікації зі зворотним зв'язком. Виступаючи частиною комунікаційної системи вишу, бібліотека стає в цій системі транслятором інформації, демонструючи елементи мас-медійності. Мета діяльності даної моделі – надання інформації для задоволення конкретних інформаційних запитів, потреб. Мета в даному випадку реалізується в рамках роботи локальних звернень до інформаційних систем, гібридних бібліотек внз.

Слід додати, що в умовах залежності бібліотек від зовнішньої інформації, їх статус у вишах може змінюватись. При цьому, чим вище залежність від зовнішньої інформації, тим нижче статус бібліотеки.

В період з кінця другого (інновації) та третього (трансформації) етапів інформатизації бібліотек внз [8], відбувається перехід провідних бібліотек вишів до третьої історичної комунікаційної моделі – інтеграційної (лат. *integratio* – об'єднання, доповнення). Час з кінця ХХ сторіччя по сьогодні став періодом виконання завдань з широкого застосування НІТ в бібліотечних процесах і створення в бібліотеках умов доступу для користувачів до електронних ресурсів як в межах інформаційних систем бібліотеки, внз, так і в Глобальній мережі. Зусилля бібліотечних фахівців спрямовані на виконання завдань з формування електронних бібліотек, інституційних репозитаріїв, активного створення і представлення власного інформаційного ресурсу в мережі Інтернет, організацію доступу до повних текстів в режимі віддаленого доступу. Це вбачається, в тому числі, в розробленні засобів інтеграції гетерогенних інформаційних середовищ на власних комплексних технологічних платформах (порталах). Забезпечуючи інтенсивну циркуляцію науково-освітніх інформаційних потоків, портал бібліотеки внз інтегрує джерела інформації на багатьох рівнях. Вчені [14] визначають наступні рівні такої інтеграції: рівень інтегрованої аутентифікації; рівень інтегрованого пошукового апарату порталу; рівень інтегрованого навігаційного апарату; рівень інтеграції на програмному рівні; рівень інтеграції засобів інформаційного моніторингу.

Таким чином, в інтеграційній комунікаційній моделі бібліотеки внз складається інтегрований програмний інструментарій для супроводження технологічних процесів. Дані

обставини та реалізація концепцій розвитку Електронних університетів, орієнтованих на здійснення освітніх та наукових процесів в цифровому середовищі, дозволяють розглядати бібліотеки вищої школи як інтегровані науково-інформаційні платформи. Це спричиняє також необхідність посилення процесів кооперації і координації та виникнення різних інтеграційних об'єднань як в рамках бібліотечної спільноти, так бібліотек і інших соціально-комунікаційних структур. Тому поява нелінійної інтеграційної комунікаційної моделі бібліотеки внз є цілком логічною та необхідною. Основою інтеграційної комунікаційної моделі виступають процеси медіатизації в бібліотеках вишів, пов'язані з мультимедійністю ресурсів, кооперацією та координацією на умовах узгодженості взаємозв'язків між учасниками інтеграційного комунікаційного процесу. При цьому процес безпосередньої соціальної взаємодії, одночасність передачі і отримання соціальної інформації уможливив моніторинг реакцій відправника і отримувача повідомлень.

Іншу особливість даної інтеграційної комунікаційної моделі бібліотек внз – стрімке посилення аспекту мас-медійної комунікації, – розглянемо більш детально. Характерною рисою цієї комунікаційної моделі є інтеграція в систему соціальних комунікацій і реалізація суспільних функцій, що вбачається у включеності, трансляції всіх інновацій (освітніх і професійно-освітніх, наукових та інших) вишу в каналах соціальних комунікацій. Тобто, відбувається формування висхідних, зростаючих потоків інформації щодо діяльності внз (науково-дослідницької, освітньої, педагогічної, дослідницько-виробничої, суспільної тощо). Це рівень формування мас-комунікаційних систем, відношень окремих внз в системі освіти в цілому. Таким чином, мас-медійна комунікація сприяє інтеграції вищого навчального закладу в систему державного управління освіти і науки України. Це вбачається у виході інтеграційної комунікаційної моделі бібліотеки вишу на рівень задоволення суспільних потреб. Перехід на віртуальне інформування: режим повідомлення, реклама, оголошення, розсилки новин, представництво (наприклад, відеоконференції, вебінари, скайп-спілкування), створення систем навігації, є свідомим розширенням діапазону взаємодії бібліотек з навчально-педагогічною, науковою, студентською спільнотами та дозволяють розглядати бібліотеку як предмет інформаційного менеджменту в системі внз.

Подальший розвиток бібліотеки як динамічної системи передбачає її подальшу еволюцію та зміну комунікаційної моделі діяльності.

Обґрунтуванням можливості переходу бібліотеки внз до наступної еволюційної комунікаційної моделі – аналітико-когнітивної, може слугувати дослідження Н. Соколової та В. Рябева щодо еволюціонування бібліотечних систем з визначенням п'яти етапів їх розвитку від традиційних до цифрових [13] з додаванням нами певних коректив за рахунок включення ще двох рівнів – Бібліотечно-інформаційного центру та Медіа-центру (Медіатеки). Розгляд

взаємозв'язку «бібліотечні сервіси – типи бібліотечних систем – технології, на яких бібліотечні системи базуються» (мова йде не про адміністративний розподіл бібліотечних систем), визначає чинники, які й надалі ініціюють еволюцію бібліотечних систем. Це – подальший розвиток інформаційних технологій, удосконалення технічних засобів і, безумовно, бажання мати все більш ефективні та досконалі засоби доступу до інформації. Тому, логічним доповненням до п'яти визначених Н. Соколовою та В. Рябевим етапів розвитку бібліотечних систем (*Традиційної бібліотеки, АБІС, АБІС на базі ЛОМ, Розподілених бібліотечних систем, Цифрової бібліотеки*), може слугувати шостий етап, який характеризується появою у внз організаційно-функціональної форми – *Бібліотечно-інформаційних центрів*, що базуються на інтегрованих інформаційних технологіях, дозволяючих здійснювати ефективний пошук електронних документів та знань у вигляді повних текстів.

З нашої точки зору, виокремлення сьомого етапу – *Media-центру (Медіатеки)*, в майбутньому може відбуватися як потенційна тенденція трансформації бібліотечно-інформаційного центру внз, заснована на нелінійній комунікаційній моделі, а саме – аналітико-когнітивній. Г. В. Шемаєва [17] вважає, що саме аналітико-когнітивна комунікаційна модель функціонування бібліотеки, яка пов'язана з необхідністю посилення аналітичної діяльності та застосуванні інтелектуальних технологій, є логічно послідовною в ланцюжку комунікаційних моделей: лінійна – інтеракційна – інтеграційна – аналітико-когнітивна. Можливість сучасних телекомунікаційних технологій створювати загальні організаційні мережі, що інтегрують в єдиній системі всі інформаційні ресурси, які розподілені по різних структурним підрозділам вишів, та подальший стрімкий розвиток новітніх інформаційних технологій дозволять вирішити надзвичайно актуальне на сьогоднішнє питання – централізацію інформаційних потоків, їх інтелектуальну обробку та інтеграцію інформаційних систем внз. Тобто, мультимедійні та об'єктні технології можна вважати точкою розгортання подальшого етапу інформатизації бібліотек – медіатизації, яка дозволить здійснити системно-комунікаційну організацію ЕР; доступ та управління потоками документів, інформації, запитів.

Дане ствердження базується на факті того, що вже на сьогоднішнє інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) дали світу та бібліотечному суспільству: досконалу комп'ютерну техніку, орієнтовану, головним чином, на персонального користувача; розвинуту мережу мобільних комунікацій з використанням високоінтелектуальних телефонів, смартфонів, iPod та інших пристроїв; високовиробничу фото- і відео цифрову техніку, включаючи пристрої мікрофотокопіювання і сканування; рідери для читання електронних книг з високодозволяючими та високошвидкісними властивостями; високоємні засоби

накопичення та зберігання інформації, включаючи електронні архіви; єдине комунікаційне середовище взаємодії, технологічної сумісності і функціональних додавань (Інтернет) [18].

Невпинне розгортання та активізація процесів інформатизації в той же час приводять до поступового зменшення розбіжностей між рівнем інформатизації бібліотек внз та рівнем розвитку системи комунікаційних технологій бібліотечно-інформаційної сфери, а саме: технологій документалізації, до складу яких входять технології реєстрації, збереження та відображення інформації в мережах знань; технологій актуалізації, що складаються зі збирання інформації, її обробки, пошуку, подання та навігації в різноманітних інформаційних системах; технологій медіації, завданням яких є забезпечення задоволення інформаційних потреб користувачів мультимедійними технологіями. Це, в свою чергу, сприяє формуванню нових комунікаційних моделей бібліотек. Слід підкреслити, що на сьогоднішня переважна більшість бібліотек вищої школи використовують гібридні (поєднані) лінійні та нелінійні моделі з поступовим превалюванням нелінійних комунікацій в процесі розвитку інформатизації книгозбірень.

Таким чином, структурними комунікаційними моделями бібліотек внз можна вважати лінійну та нелінійні (інтеракційну, інтеграційну, аналітико-когнітивну) моделі, визначені Г. В. Шемаєвою для функціонування бібліотек в науковому просторі.

При розгляді комунікаційних моделей бібліотек внз, визначенні їх особливостей був встановлений причинно-наслідковий зв'язок інформатизації і форм організації бібліотечної діяльності. Це дозволяє стверджувати, що та модель сучасної бібліотеки вишу, котра вже пройшла перші етапи впровадження інформаційних технологій (модернізацію і інновацію) та здійснює трансформаційні зміни, має всі ознаки інформаційного центру, основою діяльності якого є на сьогоднішня поєднання лінійних та нелінійних моделей комунікації. Відзначається також посилення аспекту мас-медійної комунікації в діяльності бібліотеки вишу. В той же час, поступове домінування нелінійних моделей комунікації приведе до зміни гібридних форм діяльності бібліотек внз на повне автоматизоване бібліотечне виробництво, що інтегроване до системи соціальних комунікацій. Теоретики та практики бібліотечно-інформаційної сфери відзначають, що на сьогоднішня електронна бібліотека повного циклу все ще розуміється як частина традиційної бібліотеки внз. В той же час, трансформатизм як вища форма розвитку бібліотечної організації, передбачає перехід електронної бібліотеки до Медіа-центру (Медіатеки) як повного циклу автоматизованого виробництва, повністю інтегрованого в інформаційну структуру внз і всієї системи освіти.

Безумовно, аналітико-когнітивна комунікаційна модель бібліотеки внз, маюча форму Медіа-центру (Медіатеки) – це справа майбутнього. Щоб вийти на таку модель функціонування і забезпечити цілісність цього формоутворення, потрібно забезпечити всі

аспекти єдності. Залишається відкритим питання щодо того, як нова форма (Медіа-центр/Медіатека) буде виконувати комунікаційні функції, котрі вивчаються в комунікаційних моделях.

Проведене дослідження не вичерпує всіх сторін науково-методологічного пошуку з даної теми. Подальший вектор наукових розвідок буде спрямований на визначення стратегій і завдань реалізації комунікаційних моделей бібліотек в н.з.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика [Текст] / Р. Барт. – М.: Прогресс, 1994. – 616 с.
2. Волошинов В. Н. Марксизм и философия языка: Основные проблемы социологического метода в науке о языке [Текст] // М. М. Бахтин. Фрейдизм. Формальный метод в литературоведении. Марксизм и философия языка. Статьи / Сост. И. В. Пашков. – М.: Лабиринт, 2000. – С. 349-486.
3. Дайзард У. Наступление информационного века [Текст] / У. Дайзард // Новая технократическая волна на Западе. – М., 1986 – С. 343-355.
4. Дин Ю. Научная коммуникация и библиометрия. Ч. 1. Модель научной коммуникации: Обзор литературы [Текст] / Ю. Дин // Международный форум по информ. и докум. – 1998. – Т. 23. – № 4. – С. 16-23
5. Жукова Я. Модели массовой коммуникации [Электронный ресурс] / Я. Жукова, Ю. Ширков. – Режим доступа: http://www.advance-mr.ru/articles/zhukova/mc_model/mcmodels.htm.
6. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность): словарь-справочник [Текст] / В. А. Ильганаева. – Х.: КП «Городская типография», 2009. – 392 с.
7. Кашкин В. Б. Введение в теорию коммуникации [Электронный ресурс] // В. Б. Кашкин. – Режим доступа: <http://kachkine.narod.ru/CommTheory/Contents/Contents.htm>
8. Колесникова Т. Етапи інформатизації бібліотек вищої школи України і США: порівняльна характеристика [Текст] / Т. О. Колесникова // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2010. – № 4. – С. 59-66.
9. Мак-Люэн М. Галактика Гуттенберга: Сотворение человека печатной культуры [Текст] / Маршалл Мак-Люэн. – К.: Ника-Центр, 2004. – 432 с.
10. Матурана У. Биология познания [Текст] / Умберто Матурана // Язык и интеллект. – М.: Прогресс, 1995. – С. 95-142.

11. Слободяник М. С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій [Текст] / М. С. Слободяник; Нац. акад. наук України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського. – К.: Ред. журн. „Бібліотечний вісник”, 1995. – 286 с.
12. Современные трактовки социальной коммуникации и интегративный подход к её изучению [Текст] // Социальная коммуникация в современном мире: коллект. моногр. / Н. А. Азаров, И. С. Бусыгин, А. Н. Дегтярев и др.; под общ. ред. А. А. Деркача. – М.: Альтекс, 2004. – С. 30-45.
13. Соколова Н. Цифровые библиотеки наших университетов: планы и реалии [Текст] / Н. Соколова, В. Рябев // Библиотека. – 1999. – № 5. – С. 59-62.
14. Соловяненко Д. Академічні бібліотеки в новому соціотехнічному вимірі: Частина 3. Роль академічних бібліотек в конструюванні інтегрованих інформаційних е-середовищ [Текст] / Денис Соловяненко // Бібл. вісник. – 2010. – № 6. – С. 3-17.
15. Шарков Ф. И. Основы теории коммуникаций: ученик [Текст] / Ф. И. Шарков. – М.: Изд. дом «Соц. отношения», изд-во «Перспектива», 2003. – 248 с.
16. Швецова-Водка Г. Складові системи документальних комунікацій [Текст] / Галина Швецова-Водка // Бібл. вісник. – 2011. - № 1. – С. 37-42.
17. Шемаєва Г. В. Розвиток бібліотеки в системі науки [Текст] / Г.В. Шемаєва // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку: матер. міжнар. наук. конф., Харків, 18-19 лист. 2010 р. – Х.: ХДАК, 2010. – С. 154-156.
18. Шрайберг Я. Л. Первое десятилетие информационного века: влияние информационно-электронной среды на роль и позицию библиотек в развивающемся обществе: Ежегодный доклад конференции «Крым», год 2010 [Текст]. – Судак, Москва, 2010. – 77 с.
19. Soong S. C. Revitalizing Academic Libraries for the 21st Century [Virtual Resource] / S. C. Soong. –Access Mode:
http://www.library.brandeis.edu/beijing_conference/SamsonSoong.doc.].